

Wojciech Przegon

POLSKA WIEŚ A WSPÓLNA POLITYKA ROLNA W UE

POLISH COUNTRY VERSUS COMMON AGRICULTURAL POLICY IN THE EU

Streszczenie

Na tle innych państw Unii Europejskiej Polska jest krajem, w którym wieś odgrywa szczególną rolę. Na wsi mieszka 38,1% ludności, a obszary wiejskie stanowią 93,4% powierzchni kraju. Zatrudnieni w rolnictwie stanowią ponad 20% ogółem pracujących, a więc kilkakrotnie więcej niż w UE. Jednocześnie gospodarstwa rolne są znacznie mniejsze niż w „starych” krajach członkowskich.

W artykule przedstawiono rys historyczny Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Omówiono zakres reform WPR oraz ich wpływ na kształtowanie polityki rolnej w Polsce. Podano źródła i wysokość kosztów dotacji do rolnictwa. Przeanalizowano programy pomocowe dla gospodarstw rolnych. Przybliżono problematykę scalania gruntów, porównując ją z kompleksowymi urządzeniami terenów wiejskich w krajach unijnych. Rozważania oparto na analizie najnowszych dokumentów i artykułów dotyczących ww. zagadnień.

Słowa kluczowe: Wspólna Polityka Rolna UE, restrukturyzacja i modernizacja rolnictwa, programy pomocowe, scalanie gruntów, urządzenie terenów rolnych

Summary

When compared to other countries of the EU, Poland is a country in which rural areas play special role. Nearly 40% of the population live in the country and rural areas cover more than 90% of the country's territory. People employed in agriculture make more than 20% of the whole workforce, so a few times more when compared to the EU. Simultaneously, farms are significantly smaller than in the „old” membership countries.

A historical feature of the Common Agricultural Policy (CAP) of the EU has been presented in this work. The scope of the CAP reforms, as well as their influence on formation of the agricultural policy in Poland have been discussed. Both sources and level of subsidy costs to agriculture have been presented. Aid programmes for agricultural farms have been analysed, both the already realized

and those which undergo implementation. The considerations were based on analysis of the newest documents and articles relating to the a.m. issues.

Key words: *Common Agricultural Policy of the EU, restructuring and modernization of agriculture, aid programmes, land merger*

WSTĘP

Wieś jest dla większości Polaków miejscem urodzenia. Do lat 80. XX w. ludność wiejska stanowiła większość społeczeństwa. Ale postępujący rozwój cywilizacji miejskich w wymiarze światowym spowodował, że większość obywateli państw europejskich, amerykańskich i azjatyckich mieszka w miastach. Proces ten nie ominął i naszego kraju. Nadal jednak wiejskie jednostki osadnicze różnego szczebla pełnią ważną rolę gospodarczą, społeczną, ekologiczną i kulturową. Do najważniejszych elementów polskiej wsi należy zaliczyć:

- rolnictwo, które pełni wiodącą funkcję w większości wsi,
- kulturę, która zachowuje najcenniejsze wartości spuścizny duchowej i materialnej narodu,
- krajobraz, który jest bardzo bogaty dzięki różnorodności genetycznej, fizjograficznej i przyrodniczej.

Integracja Polski z Unią Europejską oznacza duże zmiany dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie. Dwie podstawowe struktury: użytkowania i władania gruntami ulegają procesom transformacji gospodarczej i społecznej. Do czego zmierza Wspólna Polityka Rolna krajów członkowskich i jakie korzyści może przynieść polskim rolnikom, o tym traktuje niniejsza praca.

RYŚ HISTORYCZNY WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ UE

Początki Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) sięgają lat 50. XX w. Po wyniszczających latach II wojny światowej kraje Europy Zachodniej także były pogrążone w kryzysie. Słabo rozwinięte rolnictwo nie gwarantowało dostatecznych dostaw żywności. Dlatego WPR skupiła się nad podniesieniem wydajności z produkcji rolniczej. WPR oferowała rolnikom subsydia i ceny gwarantowane. Pomocą finansową wspomagano inwestycje rolnicze, które z kolei prowadziły do powiększania powierzchni gospodarstw oraz gwarantowały rozwój technologiczny i zarządzanie.

Dzięki WPR bardzo szybko udało się osiągnąć samowystarczalność rolnictwa tak, że od połowy lat 70. XX w. Unia Europejska stanęła przed problemem nadwyżki produktów. Część z nich przeznaczano na eksport, pozostałe magazynowano w krajach Wspólnoty. Było to jednak duże obciążenie budżetowe. Nie zawsze służyło interesom rolników a nawet prowadziło do destabilizacji niektórych światowych rynków żywnościowych. WPR zaczęła podlegać coraz więk-

szej krytyce konsumentów i podatników krajów unijnych. Jednocześnie pojawił się nowy element, jak zainteresowanie społeczne wpływem rolnictwa na środowisko naturalne.

Lata 90. XX w. przyniosły zasadnicze zmiany we WPR. Limity produkcyjne zredukowały nadwyżki. Do tego przyczyniło się także rolnictwo ekologiczne, które przez dwadzieścia lat było konsekwentnie rozwijane i wspierane. Producenci rolni zostali zmuszeni do obserwacji i szybkiej reakcji na zmienne potrzeby społeczeństwa. Dawało to gwarancję stałych dopłat bezpośrednich.

To przesunięcie priorytetów ukształtowało nową politykę rozwoju wsi, która wspierała wiele inicjatyw, pomagając rolnikom poszerzyć ich działalność, ulepszyć marketing produktu i restrukturyzować gospodarke.

W 2003 r. uzgodniono dalszą reformę Wspólnej Polityki Rolnej. Odtąd rolnikom nie płaci się już tylko za produkcję żywności. Obecnie WPR wynika z popytu na rynku. Pod uwagę bierze się przede wszystkim zainteresowania konsumentów i podatników, dając jednocześnie unijnym rolnikom wolność w wyborze produkcji na potrzeby rynku.

1 maja 2004 r. Polska znalazła się w strukturach polityczno-gospodarczych Unii Europejskiej. Nasze rolnictwo zaczęło podlegać wspólnym prawom unijnym.

Dawniej rolnik w UE otrzymywał tym więcej wsparcia, im więcej produkował. Obecnie nadal będzie otrzymywał dopłaty bezpośrednie, aby zachować stabilność dochodów. Jednak rolnicy dodatkowo będą musieli przestrzegać standardów ochrony środowiska, bezpiecznej żywności oraz zdrowia zwierząt. Rolnicy, którzy nie zdołają tego zrobić, będą musieli się liczyć z obniżeniem stawek dopłat bezpośrednich. Sprzężenie zwrotne pomiędzy dotacją a produkcją powinno być stymulatorem konkurencyjności i większym urynkowaniem produkcji.

Wspólna Polityka Rolna istnieje ponad 40 lat. Jest jedną z najważniejszych polityk europejskich. Dlatego też jej budżet stanowi poważną część budżetu UE. Podczas pierwszych lat istnienia Unii Europejskiej WPR stanowiła aż 2/3 wydatków budżetowych. Jednak dyscyplina budżetowa i trafne reformy w sferze produkcji rolniczej doprowadziły do zmniejszenia udziału WPR w budżecie UE.

WPR kosztuje około 50 miliardów euro rocznie. Stanowi to 45% całkowitego budżetu Unii. Zmniejszający trend udziału WPR w ogólnych wydatkach ciągle utrzymuje się. W latach 90. XX w. wynosił 0,54% PKB (unijnego), a w 2004 r. – 0,43%. Przewiduje się, że przed 2013 r. wyniesie około 0,39% PKB. Maleje więc o wiele szybciej niż unijne wydatki publiczne.¹

¹ Polska wieś w Unii Europejskiej. Wyd. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, s. 17.

POLSKA WIEŚ A WSPÓLNA POLITYKA ROLNA

Wprowadzona w Luksemburgu w 2003 r. reforma WPR zrywa z uzależnieniem wysokości dopłat od wielkości produkcji, co prowadzi do dalszego urynkowania sektora rolnego. W Polsce już od początku funkcjonowania unijnej WPR wielkość płatności obszarowej nie zależy od poziomu produkcji, ale od powierzchni gospodarstwa. W kolejnych latach wielkość dopłat będzie sukcesywnie rosła aż przy założeniach dofinansowania dopłat z budżetu krajowego zrówna się z poziomem płatności państw „starej” UE w 2010 r.

Unia Europejska oferuje wiele działań na rzecz polskiej wsi i rolnictwa. Poczynając od programu przedakcesyjnego SAPARD, poprzez Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) do Sektorowego Programu Operacyjnego: restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich (SPO rolny), środki unijne trafiają do polskich gospodarstw rolnych, przedsiębiorców i samorządowców². W latach 2004–2006 z budżetu UE na polską wieś trafiło 4059 mln euro z PROW i SPO rolnego³.

Wieś podlega dynamicznym zmianom strukturalnym i jakościowym. Wdrażane stopniowo procesy licznych dostosowań, nowa organizacja produkcji i kształtowanie się nowego typu powiązań rynkowych mają na celu uczynienie rolnictwa bardziej efektywnym i konkurencyjnym w Europie. Jest to działanie niezbędne, które ma służyć rozwiązaniu takich problemów, jak: bezrobocie strukturalne, niedoinwestowanie, niskie dochody, niski poziom wykształcenia, ograniczony dostęp do dóbr kultury, wypoczynku i specjalistycznej opieki zdrowotnej. Największa skala problemów w tym zakresie występuje w województwach Polski Wschodniej⁴.

Na lata 2008–2009 zaplanowano, w ramach ustaleń reformy z 2003 r. i w wyniku rozstrzygnięć odnośnie perspektywy lat 2007–2013, przegląd unijnego budżetu oraz ocenę obecnego kształtu Wspólnej Polityki Rolnej. Dyskusji zostaną poddane nie tylko programy konstytuujące I filar WPR (tj. płatności bezpośrednie i interwencja rynkowa), ale także stanowiąca jej II filar Polityka Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)⁵. W lutym 2007 r. Rada Europejska

² Sektorowy Program Operacyjny: restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004–2006 (projekt – podstawowe informacje). Wyd. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

³ Polska wieś w Unii Europejskiej, *op. cit.*, s. 18.

⁴ Kawalko B., Trudne drogi modernizacji wsi i rolnictwa [w:] Rynki rolne Unii Europejskiej – trzy lata po rozszerzeniu. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Zamość 2007 r., s. 11–16 (s.11).

⁵ Klimczuk B., Perspektywy wspólnej polityki rolnej w nowym okresie programowania [w:] Rynki rolne Unii Europejskiej – trzy lata po rozszerzeniu. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Zamość 2007 r., s. 17–24, (s. 18); za: Kierunki reformy Wspólnej Polityki Rolnej w ramach przeglądu zaproponowanego na lata 2008/09 – z perspektywy Polski. Dokument konsultacyjny SAEPR/FAPA/UKIE 2007. <http://fapa.com.pl/gfx/saper/dokument-konsult-na-www.pdf>

uchwaliła strategiczne wytyczne Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007-2013), których zadaniem jest osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju, uzgodnionych w Goeteborgu i wniesieniu wkładu w realizację odnowionej strategii lizbońskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Wraz z przepisami wykonawczymi wytyczne te stanowią podstawę przyszłych negocjacji w sprawie 96 programów rozwoju obszarów wiejskich. Aby uprościć WPR z korzyścią dla rolników, administracji i przedsiębiorstw Komisja zaproponowała ustanowienie wspólnej organizacji rynku wszystkich produktów rolnych, które zastąpiłyby 21 istniejących wspólnych organizacji rynku⁶.

W okresie 2007-2013 Polska będzie głównym beneficjentem WPR. Otrzymamy ponad 13 mld euro, czyli najwięcej spośród obecnych członków UE.

PROGRAMY POMOCOWE DLA GOSPODARSTW ROLNYCH⁷

Programy pomocowe dla gospodarstw rolnych obejmują dziewięć obszarów działań.

1. Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) jest wsparciem finansowym gospodarstw rolnych położonych na terenach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki naturalne. Dopłaty przeciwdziałają wyludnianiu się obszarów wiejskich i zatrucaniu przez nierolniczego charakteru. Dopłata typu ONW dla gospodarstw położonych w terenach górskich wynosi 320 zł/ha; w terenach nizinnych w strefie I – 179 zł/ha i w strefie II – 264 zł/ha oraz dla gospodarstw położonych na obszarach ze specyficznymi utrudnieniami wynosi 264 zł/ha.

2. Wspieranie gospodarstw niskotowarowych ma poprawić konkurencyjność i przyspieszyć restrukturyzację gospodarstw rolnych o niewielkim potencjale ekonomicznym. Pomoc udzielana jest w postaci premii wypłacanej raz w roku w wysokości 5878 zł na gospodarstwo, ale przez kolejnych pięć lat.

3. Inwestycje w gospodarstwach mają nie tylko poprawić konkurencyjność gospodarstw rolnych, ale także stan środowiska naturalnego i krajobrazu. Wysokość pomocy waha się pomiędzy 50% a 65% zwrotu kosztów inwestycji i nie może przekroczyć 300 tys. zł.

4. Wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt. Program promuje system produkcji rolniczej prowadzony w sposób zgodny z wymogami ochrony środowiska i obejmuje siedem pakietów:

⁶ Kawalko B., *op. cit.*, s. 16, za: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów KOM (2007). 67 wersja ostateczna z 28 II 2007 r.

⁷ Opracowano na podstawie: Polska wieś w Unii Europejskiej. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2006, s. 20–23.

a) rolnictwo zrównoważone, które ma na celu zbilansowanie gospodarki nawozowej oraz prowadzenie odpowiedniego następstwa roślin uprawianych w gospodarstwie,

b) rolnictwo ekologiczne,

c) utrzymanie łąk ekstensywnych, które polega na przywróceniu lub kontynuacji koszenia łąk o wysokich walorach przyrodniczych,

d) utrzymanie pastwisk ekstensywnych, wiąże się z przywróceniem lub zachowaniem ekstensywnego wypasu na cennych przyrodniczo pastwiskach półnaturalnych,

e) ochrona gleb i wód, polegająca na stosowaniu wsiewek poplonowych oraz międzyplonów, co ogranicza erozję, w tym wymywanie składników pokarmowych z gleby,

f) strefy buforowe, polegające na utworzeniu dwu- lub pięciometrowych pasów zadarnionych na styku wód powierzchniowych oraz gruntów rolnych w celu ograniczenia spływów zanieczyszczeń rolniczych,

g) zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich, wiążące się z utrzymaniem hodowli i chowu ras zwierząt zagrożonych wyginięciem (bydło, konie, owce).

Na terenie całego kraju wdrażane są pakiety: rolnictwo ekologiczne, ochrona gleb i wód, strefy buforowe oraz zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich. Wysokość płatności uzależniona jest od realizowanego pakietu, który określa się na pięć lat. Na przykład w pakiecie rolnictwo zrównoważone płatność wynosi 160 zł na hektar.

5. Zalesianie gruntów rolnych ma na celu powiększanie obszarów leśnych oraz utrzymanie i wzmocnienie ich ekologicznej stabilności. Wysokość płatności uzależniona jest od zakresu wykonywanych prac i wynosi np.: zalesienie od 4300 do 5000 zł za hektar, premia pielęgnacyjna od 420 do 1100 zł za hektar na rok oraz premia zalesieniowa od 360 do 1200 zł za hektar na rok.

6. Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem ma na celu wzrost dochodu rolniczego oraz ochronę i poprawę stanu środowiska naturalnego. Maksymalny poziom pomocy finansowej może wynieść 50% kosztów kwalifikowanych poniesionych przez gospodarstwo na konkretną inwestycję. Górna granica pomocy finansowej zależy od typu projektu. Na przykład na budowę nowej lub modernizację starej drogi wewnętrznej wsi można uzyskać 200 tys. zł.

7. Wprowadzenie programu rent strukturalnych miało na celu poprawę struktury gospodarstw rolnych i ich produktywności. Szczegółowo odnosi się to do zapewnienia dochodu rolnikom, którzy zrezygnują z prowadzenia działalności rolniczej w wieku przedemerytalnym i obniżenia średniej wieku osób prowadzących działalność rolniczą. Najniższa renta strukturalna wypłacana co miesiąc wynosi 1181 zł, a najwyższa 2475 zł. Renty wypłacane są co najmniej przez 10 lat.

8. Ułatwianie startu młodym rolnikom ma w istotny sposób pomóc w zakładaniu lub przejmowaniu gospodarstw przez młodszych rolników oraz wsparcie modernizacji tych gospodarstw. Wysokość jednorazowej pomocy wynosi 50 tys. złotych niezależnie od wielkości gospodarstwa.

9. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa. Celem programu jest rozwój gospodarstw wielofunkcyjnych, których dochody nie będą pochodziły tylko z produkcji rolnej. Pomoc finansowa udzielana jest na inwestycje w obszarze:

- a) agroturystyki,
- b) usług związanych z turystyką i wypoczynkiem,
- c) usług na rzecz rolnictwa i gospodarki leśnej,
- d) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych prowadzonego na małą skalę,
- e) sprzedaży bezpośrednio produktów pochodzących w większości z własnego gospodarstwa,
- f) wytwarzania materiałów energetycznych z biomasy oraz zakładania plantacji roślin wieloletnich przeznaczonych na cele energetyczne,
- g) rzemiosła i rękodzielnictwa,
- h) drobnych usług na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich,
- i) *e-commerce* – sprzedaży lub promocji przez internet produktów rolnych.

Maksymalny poziom pomocy finansowej wynosi 50% kosztu inwestycji, ale nie może przekroczyć więcej niż 100 tys. złotych.

POMOC PRZY FINANSOWANIU PRAC SCALANIA GRUNTÓW

Przystąpienie Polski do struktur UE spowodowało, że od 2006 r. rozpoczął się proces restrukturyzacji obszarów wiejskich na bazie procesu scaleniowego, gdyż taki mechanizm jest powszechny w krajach Unii. Jego głównym celem jest właściwe przestrzenne zorganizowanie gospodarstw z uwzględnieniem zwiększenia ich powierzchni za środki krajowe i unijne przeznaczone na rozwój obszarów wiejskich.

W Polsce, od początku XX w. do czasów obecnych, wykonywane są scalenia gruntów, powszechnie zwane komasacją gruntów⁸. Natomiast w krajach UE, od 25 lat jest prowadzona kompleksowa przebudowa obszarów wiejskich, głównie struktury przestrzennej, na bazie scalenia gruntów. W tym procesie realizowane są również inne zadania o charakterze inwestycyjnym, jak: zakłada-

⁸ Def. Scalanie gruntów to zespół działań projektowych i technicznych, których celem jest tworzenie korzystniejszych warunków gospodarowania w rolnictwie przez poprawę struktury obszarowej gospodarstw rolnych, racjonalne kształtowanie rozłogów gruntów, dostosowanie granic nieruchomości do systemu urządzeń melioracji wodnych, dróg oraz rzeźby terenu, za: Gospodarka ziemią w rolnictwie – terminologia. Polska Norma PN-R-04151, XII, 1997 r.

nie sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, budowa miejsc utylizacji nieczystości stałych, rozwój przedsiębiorczości w różnych formach i zakresach, w tym turystyki i agroturystyki oraz projekty dotyczące ochrony środowiska.

Aktualnie w Polsce rolnicy oczekują nie tylko na klasyczne scalenia, ale na działania kompleksowe. Realizacja prac jest możliwa w dwu wariantach. W wersji kompleksowego scalania gruntów lub klasycznego urządzania obszaru wiejskiego⁹. Zastosowanie wariantu pierwszego wskazane jest na obszarach o niekorzystnym rozłogu gruntów, szczególnie w Polsce centralnej, południowej i południowo-wschodniej. Natomiast kompleksowe prace urzędnioworolne należałoby prowadzić w pozostałych częściach kraju, głównie na północy, gdzie oprócz scaleń konieczne są też parcelacje posiadłości ziemskich na duże gospodarstwa rolne¹⁰.

Kompleksowe scalanie gruntów obejmuje całość prac z zakresu organizacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, dokonywanych na bazie procesu scaleniowego oraz częściowy zakres zadań dotyczących ochrony środowiska. Urządzenia rolne rozszerzają te działania o zagadnienia infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich, ochrony środowiska oraz przedsiębiorczości tam lokalizowanej. Natomiast rozwój obszarów wiejskich zawiera pełny zakres prac urzędniowych wraz z odnowieniem wsi, w tym zabudowań. Właśnie taki model prac wykonywany jest w większości krajów UE.

W Sektorowym Programie Operacyjnym, jako działanie 1.5, wymieniono „scalanie gruntów rolnych”¹¹. Określono w nim takie elementy, jak: cel działania, zakres pomocy finansowej, poziom udzielanej pomocy, beneficjent, warunki uzyskania pomocy oraz procedury ubiegania się o pomoc. Według cytowanego dokumentu pomocą finansową objęte są:

- prace związane z opracowaniem i realizacją projektów scalenia, w tym sporządzenie odpowiedniej dokumentacji geodezyjno-prawnej,
- prace związane z wykonaniem zagospodarowania poscaleniowego, w tym: urządzenie dróg transportu rolnego, uporządkowanie terenu umożliwiający objęcie w posiadanie nowo wydzielonych działek, korekta przebiegu rowów melioracyjnych, budowa przepustów itp.

⁹ Def. Urządzenie obszarów wiejskich (urządzenie terenów rolnych), to zespół planowanych zabiegów technicznych i organizacyjnych uwzględniający uwarunkowania przyrodnicze, ekonomiczne, prawne i społeczne, mające na celu dostosowanie struktury przestrzennej obszaru do potrzeb racjonalnej organizacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, za: Gospodarka ziemią ..., *op. cit.*

¹⁰ Woch F. Perspektywy zmian strukturalnych na obszarach wiejskich, [w:] Kompleksowe scalanie gruntów rolnych i leśnych oraz jego wpływ na środowisko (materiały szkoleniowe nr 93). Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa, Państwowy Instytut Badawczy w Puławach, Puławy 2006, s. 5–22, (s. 16–17).

¹¹ Sektorowy Program Operacyjny..., *op. cit.*, s. 10.

Pomoc finansowa udzielana jest w formie całkowitego zwrotu 100% kosztów kwalifikowanych, w tym poziom udziału UE do 80% całkowitego kwalifikującego się kosztu. Tak znaczna pomoc w finansowaniu prac scaleniowych przez fundusze unijne powinna zobligować: starostwa powiatowe, urzędy marszałkowskie, zarządy województwa, Biura Geodezji Urzędów Terenów Rolnych, Agencje Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Regionalne Komitety Sterujące oraz samych rolników do sprawnego procedowania prac scaleniowych. Z drugiej strony warto zastanowić się czy potrzebna jest tak rozbudowana machina administracyjna biorąca udział w kwalifikowaniu, wykonawstwie i finansowaniu prac scaleniowych.

Na rozwiązanie problemu niekorzystnego rozłogu gruntów gospodarstw w Polsce, w tempie realizowanego w ostatnich 10 latach (po 20 – 30 tys. ha rocznie), potrzeba prawie 150 lat, zaś na obszarze Polski centralnej, południowej i południowo-wschodniej nawet do 200 lat¹².

PODSUMOWANIE

1. W przedziale lat 2007–2013, Polska będzie głównym beneficjentem Wspólnej Polityki Rolnej (ponad 13 mld euro). Ważnym jest, aby wsparcie finansowe polskiego rolnictwa zmieniło jego strukturę przestrzenno-produkcyjną i umożliwiło funkcjonowanie na bardziej konkurencyjnych i liberalnych warunkach. Jednak szeroki zakres działań transformacyjnych na płaszczyźnie społeczno-gospodarczej nie może odbić się negatywnie na najważniejszych walorach polskiej wsi, tj. kulturowych, krajobrazowych i środowiskowych. Na przykład we wsiach o atrakcyjnym położeniu krajobrazowym i klimatycznym powinno nastąpić przewartościowanie funkcji z rolniczej na agroturystyczną z dominacją rolnictwa ekologicznego. W terenach górskich powinny przeważać gospodarstwa o profilu hodowlanym nad gospodarstwami o produkcji polowej.

2. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego¹³ dotyczących zmian ludności ogółem i ludności wiejskiej, jedynie w Polsce udział ludności wiejskiej w 2030 r. może wzrosnąć nawet do 42,6%. W pozostałych krajach UE odsetek ten będzie mniejszy niż w 2005 r. Prognozowany najniższy udział ludności wiejskiej w ludności ogółem posiadać będzie: Belgia – 2,0%, Luksemburg – 4,7%, Malta – 5,1%, Wielka Brytania – 8,0%, Niemcy – 8,1%, a najwyższy: Słowenia – 40,2%, Słowacja – 35,1%, Finlandia – 32,1% i Portugalia – 31,3%. Dane te potwierdzają, że modernizacja obszarów wiejskich oraz całego kompleksu gospodarki żywnościowej w Polsce będzie procesem bardzo złożonym

¹² Woch F., *op. cit.*, s. 14.

¹³ Prognozy GUS 2003 r. Natomiast według prognozy wykonanej przez ONZ, udział ludności wiejskiej w Polsce w 2030 r. wyniesie 30.1%.

i długim. Nie mniej, zmiany strukturalne polskiej wsi powinny doprowadzić do wykształcenia się trzech typów obszarów wiejskich:

a) zintegrowane obszary wiejskie, znajdujące się w polu oddziaływania aglomeracji i większych ośrodków miejskich,

b) pośrednie obszary wiejskie o dominującym znaczeniu rolnictwa, w tym o znacznym udziale dużych gospodarstw rolnych,

c) peryferyjne obszary wiejskie, tj. takie, które cechuje niska i stale zmniejszająca się gęstość zaludnienia¹⁴.

3. W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007–2013 znalazły się 23 działania, których celem jest wsparcie rolnictwa i mieszkańców wsi. 15 zadań znalazło się w gestii Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), a 8 ma być realizowanych przez samorządy wojewódzkie. Polska zgłosiła gotowość do realizacji PROW na dzień 1 stycznia 2007 r. Niestety, ARiMR wdrożyła zaledwie cztery przedsięwzięcia, tj. dotyczące rent strukturalnych, zalesienia, grup producenckich i obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Termin uruchomienia kolejnych czterech działań, tj.: modernizacji gospodarstw rolnych, ułatwienia startu młodym rolnikom, zwiększenia wartości dodanej produkcji rolnej i leśnej oraz różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, był już dwukrotnie przesuwany. Najpierw na wrzesień 2007 r. a obecnie na maj 2008 r. Przyczyną opóźnień jest brak niezbędnego systemu informatycznego, co wynika z braku kompetencji i byle jakiej pracy kolejnych prezesów ARiMR¹⁵. Opisana tu sytuacja dowodzi, że przychylna Polsce Wspólna Polityka Rolna krajów UE może być sabotowana przez nieudolnych urzędników, którzy nie wywiązują się z międzynarodowych umów. Pomoc dla polskiej wsi jest naprawdę wielka tylko czy potrafimy ją w pełni wykorzystać.

4. Dzięki funduszom unijnym prace scaleniowe nabierają tempa i przybierają charakter kompleksowych prac urządzenioworolnych. Nie tylko poprawiane są rozłogi gruntów gospodarstw indywidualnych, ale całą wieś wyposaża się w infrastrukturę techniczną oraz przeprowadza się prace chroniące walory środowiska naturalnego i kulturowego.

5. Duże zapotrzebowanie na kompleksowe urządzenie terenów wiejskich stwarza konieczność permanentnego kształcenia wykwalifikowanej kadry geodetów urządzenioworolnych. W ten program edukacyjny znakomicie wpisuje się kierunek studiów „geodezja i kartografia” na Wydziale Inżynierii Środowiska i Geodezji Akademii Rolniczej w Krakowie, który od 43 lat kształci geodetów w tym zakresie.

¹⁴ Kawałko B., *op. cit.*, s. 14-15.

¹⁵ ABW zbada agencję [w:] Dziennik Polski nr 39 z dn. 15 II 2008 r., s. 3.

BIBLIOGRAFIA

- ABW zbada agencje, [w:] Dziennik Polski nr 39 z dn. 15 II 2008 r.
- Gospodarka ziemią w rolnictwie – terminologia. Polska Norma PN-R-04151, XII, 1997 r.
- Kawałko B. *Trudne drogi modernizacji wsi i rolnictwa*, [w:] *Rynki rolne Unii Europejskiej – trzy lata po rozszerzeniu*. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Zamość 2007, s.11-16
- Kierunki reformy Wspólnej Polityki Rolnej w ramach przeglądu zaprogramowanego na lata 2008/2009 z perspektywy Polski. Dokument konsultacyjny SAEPR|FAPA|UKIE 2007. http://fapa.com.pl/gfx/saper/dokument_konslt_na_www.pdf
- Klimczuk B. *Perspektywy wspólnej polityki rolnej w nowym okresie programowania*, [w:] *Rynki rolne Unii Europejskiej – trzy lata po rozszerzeniu*. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Zamość 2007, s.17-24
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów KOM (2007). 67 wersja ostateczna z 28 II 2007 r.
- Polska wieś w Unii Europejskiej. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2006.
- Sektorowy program operacyjny: restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006 (projekt – podstawowa informacja). Wydawnictwo Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- Woch F. *Perspektywy zmian strukturalnych na obszarach wiejskich*, [w:] *Kompleksowe scalanie gruntów rolnych i leśnych oraz jego wpływ na środowiska* (materiały szkoleniowe nr 93). Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwo, Państwowy Instytut Badawczy w Puławach, Puławy 2006, s. 5-22.

Dr hab. Wojciech Przegon
Katedra Geodezyjnego Urządzania Terenów Wiejskich
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
ul. Balicka 253a

Recenzent: *Prof. dr hab. inż. Marek Nowicki*